

**MAKTABGACHA TA'LIMGA JALB ETISHNING YOSH XUSUSIYATLARI VA
BOLANING MAKTABGA TAYYORGARLIGI****Numonjonova Yorqinoy**

Universty of Business And Science Maktabgacha ta'lim talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22754809>

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktabgacha ta'limga bolalarni jalb etishning yosh xususiyatlari hamda bolaning maktabga qadar egallashi zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalari yoritilgan. Maktabgacha yosh davrida bolaning nutqiy, intellektual, jismoniy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishi maktab ta'limiga tayyorgarlikning muhim tarkibiy qismlari sifatida tahlil qilingan. Shuningdek, bolaning mustaqilligi, muloqot qobiliyati, elementar matematik tasavvurlari, ijodiy fikrlashi va kundalik hayot ko'nikmalarini shakllantirish masalalariga e'tibor qaratilgan. Maktabga tayyorgarlikni faqat o'qish, yozish va sanashni bilish bilan cheklamasdan, bolaning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash zarurligi asoslangan. Oila va maktabgacha ta'lim tashkiloti hamkorligining bolaning maktabga muvaffaqiyatli moslashuvidagi ahamiyati ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, maktabga tayyorgarlik, maktabgacha yosh, bola rivojlanishi, nutqiy rivojlanish, intellektual rivojlanish, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, mustaqillik, maktabga moslashuv, ota-ona va pedagog hamkorligi.

**AGE CHARACTERISTICS OF CHILDREN'S PARTICIPATION IN PRESCHOOL
EDUCATION AND THEIR READINESS FOR SCHOOL**

Abstract. This article examines the age characteristics of involving children in preschool education and the knowledge, skills, and competencies that children should acquire before entering school. The development of speech, intellectual abilities, physical skills, social interaction, and emotional competence during the preschool period is considered as an important component of school readiness. Particular attention is given to the development of children's independence, communication skills, basic mathematical concepts, creative thinking, and everyday life skills. The article emphasizes that school readiness should not be limited to the ability to read, write, and count, but should include the comprehensive development of the child. The importance of cooperation between the family and preschool education institution in ensuring successful adaptation to school is also discussed.

Keywords: Preschool education, school readiness, preschool age, child development, speech development, intellectual development, social-emotional development, independence, school adaptation, family-school cooperation.

**ВОЗРАСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРИОБЩЕНИЯ ДЕТЕЙ К ДОШКОЛЬНОМУ
ОБРАЗОВАНИЮ И ИХ ГОТОВНОСТЬ К ШКОЛЕ**

Аннотация. В статье рассматриваются возрастные особенности вовлечения детей в дошкольное образование, а также знания, умения и навыки, которыми ребенок должен овладеть до поступления в школу. Развитие речи, интеллектуальных способностей, физических навыков, социального взаимодействия и эмоциональной компетентности в дошкольном возрасте рассматривается как важная составляющая школьной готовности. Особое внимание уделяется формированию самостоятельности, коммуникативных навыков, элементарных математических представлений, творческого мышления и навыков повседневной жизни.

Обосновывается необходимость рассматривать готовность ребенка к школе не только с позиции умения читать, писать и считать, но и с точки зрения его всестороннего развития. Также раскрывается значение взаимодействия семьи и дошкольной образовательной организации для успешной адаптации ребенка к школьному обучению.

Ключевые слова: Дошкольное образование, готовность к школе, дошкольный возраст, развитие ребенка, речевое развитие, интеллектуальное развитие, социально-эмоциональное развитие, самостоятельность, адаптация к школе, взаимодействие семьи и педагогов.

Kirish

Maktabgacha ta'lim inson hayotidagi eng muhim rivojlanish bosqichlaridan biri bo'lib, bolaning keyingi ta'lim faoliyati, shaxsiy rivojlanishi va jamiyatga moslashuvi uchun zarur bo'lgan dastlabki bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Bola hayotining ilk yillarida uning miyasi, tafakkuri, nutqi, xotirasi, diqqati, hissiyoti va ijtimoiy munosabatlari jadal rivojlanadi. Shu sababli aynan maktabgacha yosh davrida bolaning tabiiy qiziqishlari va individual imkoniyatlarini qo'llab-quvvatlash, uni mustaqil fikrlashga, atrof-muhitni kuzatishga va yangi bilimlarni egallashga yo'naltirish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim jarayoni faqatgina bolaga ma'lum bilimlarni berish bilan cheklanib qolmasligi, balki uning har tomonlama barkamol rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishi kerak.

Maktabgacha ta'lim tashkilotiga bolaning qaysi yoshdan qatnashi masalasi ota-onalar, pedagoglar va mutaxassislar uchun muhim masalalardan biridir. Bolaning ta'lim muhitiga moslashish qobiliyati uning yoshi bilan bir qatorda individual rivojlanish xususiyatlariga ham bog'liq. Ayrim bolalar tengdoshlari bilan tez muloqotga kirishib, yangi muhitga oson moslashsa, boshqa bolalarga yangi sharoitga ko'nikish uchun ko'proq vaqt talab qilinishi mumkin. Shu sababli maktabgacha ta'limga jalb etishda bolaning jismoniy, psixologik, nutqiy va ijtimoiy rivojlanish darajasini hisobga olish muhimdir. Ta'lim jarayonining bolaning yoshiga mos tashkil etilishi uning o'quv faoliyatiga bo'lgan qiziqishini saqlab qolish va ijobiy psixologik muhitni shakllantirishga yordam beradi.

Maktabgacha yoshdagi bola uchun ta'limning asosiy shakllaridan biri o'yin faoliyati hisoblanadi. O'yin orqali bola atrofidagi dunyoni anglaydi, turli vaziyatlarni tasavvur qiladi, tengdoshlari bilan hamkorlik qiladi va o'z his-tuyg'ularini ifodalashni o'rganadi. Didaktik, harakatli, ijodiy va rolli o'yinlar bolaning tafakkuri, xotirasi, diqqati va tasavvurini rivojlantirishga yordam beradi. Shuning uchun maktabgacha ta'lim jarayonida bolaning tabiiy faoliyatiga mos metodlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Bolani haddan tashqari akademik yuklama bilan ta'minlashdan ko'ra, uning qiziqishi va yosh imkoniyatlariga mos ravishda bilim berish samaraliroq natija beradi.

Dolzarbligi

Bugungi kunda bolalarni maktab ta'limiga sifatli tayyorlash maktabgacha ta'limning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Bolaning maktabga tayyorligi uning faqatgina bilim darajasi bilan emas, balki psixologik, jismoniy, ijtimoiy va nutqiy rivojlanishi bilan ham belgilanadi.

Maktabga qadar bola o'z fikrini tushunarli ifodalash, kattalar va tengdoshlari bilan muloqot qilish, oddiy topshiriqlarni mustaqil bajarish, kiyinish, ovqatlanish va shaxsiy gigiyenaga rioya qilish kabi kundalik ko'nikmalarga ega bo'lishi muhim.

Shuningdek, bola ranglar, shakllar, miqdor va sonlar haqida boshlang'ich tasavvurga ega bo'lishi, oddiy mantiqiy fikrlash va kuzatish ko'nikmalarini rivojlantirishi lozim. Maktabga qadar ushbu ko'nikmalarining shakllantirilishi bolaning yangi ta'lim muhitiga moslashishini osonlashtiradi. Shu jihatdan maktabgacha ta'limga qaysi yoshdan jalb qilish va bola maktabga qadar qanday bilim, ko'nikma va malakalarni egallashi kerakligini ilmiy-pedagogik jihatdan o'rganish dolzarb masala hisoblanadi.

Maqsadi

Tadqiqotning asosiy maqsadi bolalarni maktabgacha ta'limga jalb qilishning yosh xususiyatlarini o'rganish hamda bolaning maktabga qadar egallashi zarur bo'lgan asosiy bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni aniqlashdan iborat.

Asosiy qism

Maktabgacha ta'lim bolaning har tomonlama rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi.

Bolani maktabgacha ta'limga jalb etishda uning yoshi bilan birga individual rivojlanish xususiyatlarini ham hisobga olish zarur. Chunki har bir bolaning yangi muhitga moslashishi, muloqotga kirishishi va mustaqil faoliyat olib borishi turlicha kechadi. Maktabgacha ta'lim tashkilotida bola tengdoshlari va kattalar bilan muloqot qilish, o'z fikrini ifodalash va jamoada faoliyat olib borishni o'rganadi. Ushbu davrda bolaning nutqi, tafakkuri, xotirasi, diqqati va tasavvuri jadal rivojlanadi. Ta'lim jarayoni bolaning yoshiga mos va qiziqarli shaklda tashkil etilishi uning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o'yin faoliyati asosiy faoliyatlardan biri hisoblanadi. O'yin davomida bola atrof-muhitni anglaydi, turli vaziyatlarni tasavvur qiladi va tengdoshlari bilan hamkorlik qilishni o'rganadi. Shuningdek, maktabgacha ta'lim jarayonida bolaning mustaqilligi va o'ziga bo'lgan ishonchi shakllantiriladi.

Bola oddiy topshiriqlarni mustaqil bajarishga, o'z buyumlarini tartibga keltirishga va kundalik faoliyatlarda ishtirok etishga o'rganadi. Maktabgacha ta'lim bolaning maktabga tayyorgarligini shakllantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Bunda faqat bilim berish emas, balki bolaning psixologik, jismoniy va ijtimoiy tayyorgarligini ta'minlash zarur. Bolaning individual imkoniyatlarini hisobga olish ta'lim samaradorligini oshiradi. Pedagog bolaning qiziqishlari, qobiliyatlari va rivojlanish darajasini kuzatib borishi kerak. Ota-onalar ham ta'lim jarayonida pedagoglar bilan hamkorlik qilishi maqsadga muvofiq. Oiladagi ijobiy muhit bolaning maktabgacha ta'limga moslashishiga yordam beradi. Bolani majburlashdan ko'ra, unda ta'lim olishga tabiiy qiziqish uyg'otish samaraliroq hisoblanadi.

Maktabga qadar bola zarur nutqiy va intellektual ko'nikmalarni egallashi uning kelajakdagi ta'lim faoliyati uchun katta ahamiyatga ega. Bola o'z fikrini sodda va tushunarli tarzda ifodalashni o'rganishi kerak. U kattalar va tengdoshlari bilan muloqot qila olishi, suhbat davomida tinglashi va savollarga javob bera olishi muhim. Ertak, hikoya va she'rlarni tinglash bolaning lug'at boyligini oshirishga yordam beradi. Rasmlar asosida hikoya tuzish esa bolaning mustaqil fikrlash va nutqiy ifodalash qobiliyatini rivojlantiradi. Bola eshitgan ma'lumotini tushunishi va uning mazmunini qayta aytib bera olishi foydalidir. Nutqning rivojlanganligi maktabda o'qituvchi tomonidan beriladigan topshiriqlarni to'g'ri tushunishga yordam beradi. Intellektual rivojlanish jarayonida bolaning kuzatish, taqqoslash, guruhlash va xulosa chiqarish ko'nikmalari shakllantiriladi. Bola predmetlarni rang, shakl, hajm va boshqa belgilariga ko'ra farqlay olishi kerak. Katta-kichik, uzun-qisqa, ko'p-kam kabi tushunchalarni anglash ham maktabga tayyorgarlikning muhim qismidir.

Oddiy sanash mashqlari bolaning matematik tasavvurlarini rivojlantiradi. Geometrik shakllarni farqlash va ularni nomlash ham boshlang'ich bilimlar tarkibiga kiradi.

Mantiqiy topshiriqlar bolaning fikrlash qobiliyatini faollashtiradi. Xotira va diqqatni rivojlantiruvchi o'yinlar bolaning topshiriqlarni bajarish qobiliyatini mustahkamlaydi. Bola berilgan topshiriqni tushunishi va uni ketma-ketlik asosida bajarishga harakat qilishi kerak. Shu bilan birga, bolaning savol berish va mustaqil javob izlash istagini qo'llab-quvvatlash zarur. Ta'lim jarayonida bolaga tayyor javob berishdan ko'ra, uni fikrlashga undash samaraliroqdir. Intellektual rivojlanish o'yin, suhbat, kuzatish va amaliy mashg'ulotlar orqali amalga oshirilishi mumkin.

Bunday yondashuv bolaning maktabdagi o'quv faoliyatiga tayyorlanishiga yordam beradi.

Bolaning maktabga tayyorgarligida mustaqillik, ijtimoiy munosabat va emotsional barqarorlik muhim o'rin egallaydi. Bola maktabga qadar kundalik hayotdagi ayrim vazifalarni mustaqil bajarishga o'rganishi kerak. Kiyinish, ovqatlanish, qo'l yuvish va shaxsiy buyumlarini tartibga keltirish kabi ko'nikmalar bolaning mustaqilligini rivojlantiradi. Mustaqil harakat qilish bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Maktab muhitida bola ko'plab vazifalarni o'qituvchi ko'rsatmasi asosida bajarishi kerak bo'ladi. Shu sababli maktabgacha davrda mustaqil faoliyatga imkon yaratish muhimdir. Ijtimoiy tayyorgarlik jarayonida bola tengdoshlari bilan muloqot qilishni o'rganadi. U birgalikda o'ynash, o'z navbatini kutish va umumiy qoidalarga rioya qilish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak. Boshqalarning fikrini tinglash va hurmat qilish ham muhim ijtimoiy ko'nikmalardan biridir. Bola yuzaga kelgan kichik kelishmovchiliklarni tinch yo'l bilan hal qilishga o'rgatilishi lozim. Emotsional tayyorgarlik ham maktabga moslashishda muhim ahamiyatga ega. Bola o'z his-tuyg'ularini anglash va ularni so'z orqali ifodalashni o'rganishi kerak. Xafa bo'lganda, qo'rqganda yoki qiyinchilikka duch kelganda kattalardan yordam so'ray olishi zarur. Boshqa bolalarning his-tuyg'ularini tushunish va ularga hamdardlik bildirish ijtimoiy rivojlanishni mustahkamlaydi. Ota-ona va pedagogning bolaning his-tuyg'ulariga e'tiborli munosabati uning psixologik barqarorligini oshiradi. Bolani xatolari uchun doimiy tanqid qilishdan ko'ra, xatosini tushunishga va to'g'rilashga yordam berish maqsadga muvofiq.

Rag'batlantirish va ijobiy munosabat bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Bola yangi jamoaga kirganda o'zini erkin his qilishi uchun oldindan ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish zarur. Mustaqillik va emotsional tayyorgarlik bolaning maktabdagi faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Maktabga qadar bolaning jismoniy va ijodiy rivojlanishi uning umumiy tayyorgarligining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Jismoniy faollik bolaning sog'lom o'sishi va harakatlarini boshqarish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Harakatli o'yinlar bolaning chaqqonligi, muvozanati va koordinatsiyasini yaxshilaydi. Ochiq havodagi mashg'ulotlar ham bolaning jismoniy faolligini oshirish uchun muhimdir. Bola oddiy jismoniy mashqlarni bajarish va o'z harakatlarini nazorat qilishni o'rganishi kerak. Maktabgacha yoshda mayda motorikani rivojlantirishga ham alohida e'tibor berish zarur. Rasm chizish, bo'yash, qog'oz qirgish, plastilin va turli konstruktorlar bilan ishlash qo'l barmoqlarining harakatlarini rivojlantiradi. Mayda motorikaning rivojlanishi keyinchalik yozuv ko'nikmalarini egallashga yordam beradi. Ijodiy faoliyat bolaning tasavvuri, mustaqil fikrlashi va o'z g'oyalarini ifodalash qobiliyatini rivojlantiradi. Rasm chizish orqali bola o'z tasavvuridagi narsalarni tasvirlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Musiqa tinglash va qo'shiq aytish bolaning estetik qiziqishini shakllantiradi. Turli rolli o'yinlar bolaning tasavvurini kengaytiradi va ijtimoiy tajribasini boyitadi.

Ertak yaratish va hikoya tuzish ijodiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Ijodiy mashg'ulotlarda bolaning natijasidan ko'ra jarayondagi qiziqishi va faolligiga e'tibor berish muhim.

Bolani boshqa bolalar bilan doimiy taqqoslash uning ijodiy faolligiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Shuning uchun pedagog va ota-ona bolaning individual qobiliyatlarini qo'llab-quvvatlashi kerak. Jismoniy va ijodiy faoliyat bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini ham mustahkamlaydi.

Bolaning maktabga muvaffaqiyatli tayyorlanishi uchun oila va maktabgacha ta'lim tashkiloti o'rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyatga ega. Ota-onalar bolaning birinchi tarbiyachilari sifatida uning kundalik rivojlanishida katta rol o'ynaydi. Uy sharoitida bola mustaqillik, muloqot, tartib va kundalik hayot ko'nikmalarini egallaydi. Ota-onalar bolaga o'z ishlarini mustaqil bajarish uchun imkon berishlari kerak. Bola bilan suhbatlashish uning nutqi va tafakkurini rivojlantiradi.

Birgalikda kitob o'qish bolaning lug'at boyligini kengaytiradi va tinglash ko'nikmasini shakllantiradi. Kundalik hayotdagi oddiy sanash, taqqoslash va kuzatishlar orqali bolaning intellektual rivojlanishini qo'llab-quvvatlash mumkin. Maktabgacha ta'lim pedagoglari esa bolaning rivojlanish darajasi va individual xususiyatlarini muntazam kuzatib boradilar. Pedagog bolaning qobiliyatlarini aniqlab, unga mos ta'limiy faoliyatni tashkil etishi lozim. Oila va pedagog o'rtasidagi muntazam muloqot bolaning rivojlanishidagi muammolarni o'z vaqtida aniqlashga yordam beradi. Bolaning maktabga tayyorgarligida faqat bilim emas, balki psixologik tayyorgarlik ham hisobga olinishi kerak. Bola o'qituvchini tinglash, topshiriqlarni bajarish va tengdoshlari bilan hamkorlik qilishga tayyor bo'lishi zarur. Ota-onalar bolaning yutuqlarini rag'batlantirishlari va uning xatolariga to'g'ri munosabatda bo'lishlari kerak. Haddan tashqari talabchanlik bolaning o'ziga bo'lgan ishonchiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi muhit esa bolaning yangi faoliyatga qiziqishini oshiradi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oila bir xil tarbiyaviy talablarni qo'llashi bolaning rivojlanishini izchil davom ettirish imkonini beradi. Bolaning maktabga tayyorgarligi muntazam kuzatuv va hamkorlik asosida tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim bolaning maktabdagi kelgusi faoliyati uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va shaxsiy sifatlarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Maktabga qadar bola faqat harf va sonlarni tanish bilan cheklanib qolmasdan, o'z fikrini erkin ifodalash, kattalar va tengdoshlari bilan muloqot qilish, oddiy topshiriqlarni mustaqil bajarish, diqqatini jamlash, o'z his-tuyg'ularini boshqarish va jamoada faoliyat olib borish kabi ko'nikmalarni egallashi zarur. Shuningdek, unda elementar matematik tasavvurlar, kuzatish, taqqoslash, mantiqiy fikrlash, ijodiy qobiliyat va mayda motorika rivojlangan bo'lishi muhimdir.

Jismoniy mashqlar va harakatli o'yinlar bolaning sog'lom rivojlanishiga, ijodiy mashg'ulotlar esa tasavvur va mustaqil fikrlashining shakllanishiga yordam beradi. Bolaning maktabga tayyorgarligi oila va maktabgacha ta'lim tashkilotining hamkorligi asosida olib borilganda yanada samarali natijaga erishish mumkin. Ota-onalar va pedagoglarning bolaning yosh hamda individual xususiyatlarini hisobga olishi uning ta'lim jarayoniga ijobiy moslashishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova Z. M. Maktabgacha yoshdagi bolalarda mustaqillik ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik asoslari // *International Journal of Education and Social Science*. 2025. Vol. 3, № 2. B. 54–60.
2. Tursunova D. A. Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqiy rivojlanishini ta'minlashning samarali pedagogik usullari // *Modern Education and Development*. 2025. № 21. B. 74–81.
3. Ismoilova M. R. Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlashda o'yin texnologiyalaridan foydalanish // *Educational Research in Universal Sciences*. 2024. Vol. 3, № 5. B. 210–216.
4. Qodirova N. S. Maktabgacha ta'limda bolalarning intellektual qobiliyatlarini rivojlantirish // *Science and Education*. 2024. Vol. 5, № 4. B. 185–191
5. Kuznetsova V. E. Profiles of psychological readiness for school education // *Review of Pedagogical Research*. — 2024. Vol. 6, № 1. P. 34–38.
6. Gordeeva V. V., Lisina A. D., Tselovalnikova O. S. Formation of readiness for learning at school as one of the main tasks in the work of preschool teachers // *Bulletin of Pedagogical Sciences*. 2024. № 6. P. 281–286.